

Izvoare etnografice surprinse în Conscripția urbarială din 1785. Ocupațiile și veniturile (*Beneficia*) satelor de pe Mureșul Superior și Valea Gurghiului, comitatul Turda

Cuvinte cheie: Mureșul Superior, Valea Gurghiului, comitatul Turda, ocupații tradiționale, Conscripție urbarială

Mots Cles: Mureș Supérieur, Vallée du Gurghiu, comté Turda métiers traditionnels, Conscription urbariale

Résumé

La Conscription urbariale de 1785 a été souvent analysée jusqu'à présent d'une perspective historique, moins strictement ethnographique.

Le travail peut être encadrée dans le domaine d'ethnohistoire et met en lumière la pratique des principaux métiers traditionnels, la variété, l'excessivité des tâches du paysans face au nobles maîtres propriétaires hongrois et leur manque de corrélation avec les possibilités réelles et les revenus que les terres moins productifs pourraient apporter dans ces zones de collines et montagnes.

Dans cette étude, nous nous référons uniquement à la quatrième question de la conscription, à partir de laquelle nous avons sélectionné des réponses sur les points suivants (incluent par nous entre parenthèses): les lieux de labour, les prairies de fauche, les foires, les pâturages et les herbages, le bois de chauffage et de construction, les lieux avec des glands écrou et de plage, les vergers et les potagers, l'exploitation du sel et son transport à l'aide des rouliers, les mines/ usines, d'autres possibilités de gagner, le rafting, le charbonnage / le travail avec du chaux, l'eau pour fondre le chanvre, les moulins et d'autres sources de revenus.

Le classement des villages présentés de Mureș Supérieur et de la Vallée du Gurghiu, appartenant, en 1785, au comté Turda, a suivi le critère de la référence alphabétique, en nous référant aux huit emplacements suivants: Adrian, Gurghiu, Hodac, Ibănești, Jabenita, Orșova, Solovăstru et Toplița.

Conscripția urbarială de la 1785 a fost analizată până în prezent deseori din perspectivă istorică¹, mai puțin etnografică. Ea a fost analizată ca document istoric ce urma să stea la baza reglementărilor raporturilor social juridice dintre stăpânii feudali pe de o parte, iobagi și jeleri pe de altă parte, în special în ceea ce privește prestațiile feudale înscrise (slujbe, daruri, dijme).

Datele furnizate însă de acest important document, redactat imediat după marea răscoală condusă de Horea, nu ne prezintă doar informații de natură juridică, politică, socială, demografică privind locuitorii satelor transilvane, ci și prețioase informații referitoare la modul de practicare a principalelor ocupații tradiționale². Astfel, raporturile juridice în care se găseau țărani, fie iobagi, fie jeleri, cu marii proprietari, sunt completate cu date referitoare la veniturile (*Beneficia*) și pagubele, lipsurile (*Maleficia*) economice ale satelor supuse conscrierii. Textul conscripțiilor de pe Valea Gurghiului a mai fost transcris după originalele aflate la Biblioteca Academiei, Filiala Cluj-Napoca, de Eugen Mera și publicate în anuarul Muzeului

Județean Mureș³. De conscripția satului Toplița s-a preocupat istoricul clujean David Prodan⁴. În ce ne privește, am selectat pentru această lucrare doar răspunsurile la întrebarea IV privind veniturile satelor, în special modul de practicare a ocupațiilor tradiționale, dorind să repunem în discuție această problematică a conscripției urbariale de la 1785, care transcende cu mult preocuparea istoriografică, înscriind-o de fapt în etno-istorie.

Deși nu a atins nivelul scontat, această conscripție urbarială pe țară trebuia să-i servească de temelie reglementării urbariale promise și prevăzute după avertismentul dat de frământările prilejuite de răscoala lui Horea. Ea s-a proiectat după aceleași criterii, pe baza aceluiași nouă întrebări, în versiunea maghiară, germană și română, dublată de cea în latină, în funcție de ponderea populației maghiare, săsești sau românești a satului supus conscrierii. Pe lângă întrebările legate de dijma în uz din Transilvania (și nu noua din Ungaria, deși prin imitare apare astfel), instrucțiile întocmite, desigur, înaintea patentelor imperiale de desființare a șerbiei,

vorbec de iobagi și jeleri (coloni și inquilini), clasându-i în șase categorii. Aceasta nu numai că făcea distincție între supușii veșnici sau ereditari și cei de liberă strămutare, dar cunoaște inquilini și subinquilini cu casă sau fără casă, ereditari sau perpetui, adică fără drept de strămutare⁵.

La aceste instrucții, se anexau aceleași formulare pentru investigarea condițiilor economice ale supușilor, sub aceleași titluri de *Beneficia* și *Maleficia*, dar conscripția având evident intenții urbariale, adică fiscale, chiar dacă nu au fost declarate oficial astfel, putea servi acestor scopuri, ceea ce și bănuiau țărani, neîncredători față de orice asemenea conscripții. Din această cauză, trebuie să avem în vedere și înclinarea lor spre declarații inexacte, mai ales în ce privește randamentul pământului, calitățile lui, chiar dacă ne referim la satele montane de pe Valea Mureșului Superior (zona Topliței) sau Valea Gurghiului, unde într-adevăr, era slab productiv față de câmpie; dar chiar dacă spre exemplu, țărani din zona Gurghiului se ocupau și cu exploatarea și cărăușitul sării, ajungând la concurență cu secuii din zona Praidului, sau care cărăușeau de acolo, totuși, ei nu declară exploatarea sării la venituri de teama de a nu fi supuși la sarcini în plus, oricum, având destule; se limitează la a declara doar fântânile sărate, folosite de altfel și astăzi, în memoria colectivă a satelor ele fiind „*pomenite din moși strămoși*”⁶.

În lucrarea de față vom trece în revistă doar răspunsurile la întrebarea IV din conscripție, din care am selectat declarațiile juraților satelor la punctele următoare: locuri de arătură (1), locuri de fânețe (2), târguri (3), pășuni și râturi (4), lemne de foc și de construcții (6), locuri cu ghindă/jir (8), livezi de pomi și grădini de legume (10), exploatarea și cărăușitul sării (12), mine /fabrici, alte posibilități de câștig (13), plutărit (14), cărbunărit / vărărit (16), apă pentru topit cânepa (18), mori (19), alte surse de câștig (15,17). De asemenea, ne-am referit în primul rând la Venituri „*Bunătați*” (*Beneficia*), întrucât există o serie de repetări înregistrate la partea Pagube, „*Răutăți*” (*Maleficia*), acestea din urmă intenționând să le tratăm în viitor într-un studiu aparte legat de istoria economică și socială a țărănimii din zona Mureșului Superior.

Ordonarea satelor prezentate din Mureșul Superior și Valea Gurghiului, aparținătoare la

1785 administrativ de comitatul Turda, a urmărit criteriul alfabetic, referindu-ne în acest material la următoarele localități cu populație românească: Adrian, Gurghiu, Hodac, Ibănești, Jabenita, Orșova, Solovăstru și Toplița. Deși textul original românesc, scris însă cu grafia maghiară de către conscriptori este foarte important și ar merita un studiu aparte privind graiul, cunoașterea exprimării țărănimii din acea vreme, am redat și noi răspunsurile în grafia românească actuală, menținând totuși pe alocuri forma limbii române din epocă.

ADRIAN

Venituri (*Beneficia*)

Locuri de arătură (1)⁷

Locurile cele arătoare ale satului acestuia, care sunt în două fordulașuri (imașuri), sunt de mijloc, nici tocmai de frunte, nici de coadă. Cine agonisește bine și le gunoiește face grâu curat, mai cu seamă săcăreț (secărică) și secară. Se ară cu șase boi, dar mai cu seamă cu patru. Cum îi și vremea, când îi roadă bună sloboade o claie și două mierțe, dar mai cu seamă una și jumătate, și când îi mai slab timp și o mierță.

Locuri de fânețe (2)

Satul acesta are puținel rât de cosit, dar cât îi, s-ar putea cosi și de două ori, când s-ar opri din vreme și nu l-ar pietri apa, cum de multe ori varsă afară. Și când îl cosește, de l-ar ține în opreliște, să nu -l pască, socotindu-le astea, s-ar putea cosi și de două ori. Fân(ul) care se face îi bun de (pentru) vite și de pe un loc (de) două găleți se face fân de douăsprezece măji (1 majă = 100 kg). Cum că n-avem pășune destulă, otavă lăsăm la marha (vite, animale).

Târguri (3)

Două orașuri (orașe) încă sunt unde chereșcheduim (negustorim, târguim) anume mai aproape de jumătate de milă (1 milă = 7,585 km) de loc Szás Régen (Reghin), celălalt de două mile (!?) de loc depărtare Vasárhellyu (Târgu Mureș) unde tot pe șes (se) poate mer(g)e.

Pășuni și râturi (4)

Locul acesta are puținel hotar de păscut, dar nu-i destul, și de aceea în tot al doilea an dăm tot omu' care are vite, la domnu nostru câte o zi de lucru cu palmele pentru că ne lasă marha de ne paștem în pădurea cea Domnească care se numește Mociar în hotarul Gurghiului.

Locuri de lemnărit (6)

Lemne de ipulatur (de construcții) în hotaru' nostru n-avem, dar când ni-i lipsă Domnu' nostru dă de aproape. Lemne de foc avem de aproape câte ne trebuie. Drumul de unde cărăm nu-i prea bun.

Locuri cu ghindă/jir (8)

În hotaru nostru n-avem pădure unde să se facă ghindă, nici fag, dar de aproape, în pădurile cele domnești este mai în tot anu' și ghindă, și fag (jir), unde ne putem îngrășa porcii. În (pentru) ghindă, de la (pentru) un porc câte un zlot plătim, în (pentru) fag (jir) o șustache (modedă de 6 groși=20 fileri=20 heleri). Avem în hotaru' nostru un dărab (o bucată) de pădure de unde până acum n-o fost de aceea treabă să ne și putut îngrășa porcii, dar de acum înainte avem nădejdie că ni-om putea îngrășa porcii.

Livezi de pomi și grădini de legume (10)

De lătur(i) (la margine) de sat n-avem curechiște (vârzărie), nici grădini de himei (hamei), nici pometuri îngrădite. Fără carele avem lângă căsile nostie (noastre) unde sămânțăm și cureți (varză), pometuri de hălie (acelea) pădurețe. Avem și afară undi's (sunt). Unde la câmp de oțet cine are mai multe și vinde pe bani la Reghin.

Exploatarea și căraușitul sării (12)

N-avem locuri la (îndemână) unde cu purtatu' sări(i) să ne c(h)ereșc(h)eduim (negustorim).

Mine/fabrici, alte posibilități de câștig (13)

Sunt meșteșuguri de aproape unde putem c(h)ereșc(h)eduim (negustorim) anume: Glăjărie, Cenușărie, Moară de hârtie, unde de ducem (transportăm) câte ceva de lipsă la meșteșugurile acestea, ne plătește cu bani, fără de aceștia, de un dărab de vreme (de o bucată de vereme) încoace la hadnoju (locotenența, armata) împărătească care lucră la lemnile cele de tunuri (prelucrat lemn pentru afet de tun). Cine cu ce muncește i se plătește, cu un cuvânt, la aceste meșteșuguri și fabrici care s-au prenumărat în tăț (în toate) ai umblare banilor, care vrea și poate lucra.

Plutărit (14)

Și pe apa Râului (Gurghiu) și pe Mureș cu purtatu' plutelor cine mere poate c(h)ereșc(h)edui (negustorii).

Cărbunărit /vărărit (16)

Cărbuni încă ardem și ducem la Szász Régen de vândut.

Apă pentru topit cânepa (18)

Ape de 'muiat cânepă avem destule și bune.

Mori (19)

Mori și în hotaru' nostru și în vecini avem destule și ptive (pive)

Alte surse de câștig (15,17)

Putem ține crâșme în a treia parte a anului (trecut la punctul 18)

Jurații:

Fogăraș Constantin, Bogdan Todor, Babuța Costin, Vonca Andreca, Oltian Vasilica, Brania Petre, Pop Chirilă, Cota Ion, Todea Nistor, Vonca Gavril, Jorza Vasile, Cota Ion jr., Scurt Gligor

GURGHIU

Venituri (Beneficia)

Locuri de arătură (1)

Locurile cele arătoare a(le) orașului acesta, care sunt în două fordulașuri nici tocmai de frunte, nici tocmai de coadă. Grâ(u) curat nu se prea face, dar să face mai cu seamă grâ(u) săcăreț și săcare. Când sunt roade bune de douăzeci și cinci de snopi, făcute clăi. Încă nu sloboade mai mult decât o mierță. Și se ară mai cu seamă cu șase boi, arareori cu patru. Îs pe șes că gunoi am putea căra lesne, dar nu mult hăsnuește (folosește) că-i apătos.

Locuri de fânețe (2)

În hotaru' nostru prea multe râuri nu avem. Care sunt încă se face pe ele fân cam sălbatic și nu se pot cosi de două ori. Și pe atâta loc unde ar încăpea opt mierțe de grâu, nu se face mai mult fân decât două care de porție, adică șase măji.

Târguri (3)

Două orașuri (orașe) încă sunt unde am putea c(h)ereșc(h)edui (să negustorim), mai aproape de o milă de loc Szász Régen, celălalt Osorheilyu de trei mile de loc de departe, tot pe șas (șes), unde ce am duce am putea vinde.

Pășuni și rături (4)

Hotar de păscut vitele noastre n-avem dar ne lasă domnu baro(n) Bonemi(s)za János în pădure(a) cea domnească care se numește Mociar să paștem vitele noastre și dăm domnului toată gazda (cap de familie) câte două zile de lucru peste an.

Lemne de foc și de construcții (6)

Lemne și de ipulatur (construcții) și de foc în hotarul nostru sunt destule, dar fiind domnești, pentru lemnele cele de foc toată gazda care are doi boi, peste un an dă câte patru mierțe de ovăs. Lemnele cele de ipulatur (construcții) cum poate, cumpără.

Locuri cu ghindă/jir (8)

Orașul nostru n-are pădure unde să facă

ghindă, dar sunt domnești, unde când se face ghindă dăm pentru un porc câte trei marieși (ducați, groși, având pe revers imaginea Mariei cu Pruncul, monedă în valoare de 60 creițari sau 1 florin austriac) domnului și ni se îngrașă porcii bine.

Livezi de pomi și grădini de legume (10)

Alte grădini nici afară din sat nici înlăuntru în sat n-avem, numai împrejurul caselor noastre avem, puținele pometuri și curechiști (vărzării).

Exploatarea și cărașitul sării (12)

De aproape n-avem locuri unde să ne putem c(h)ereșc(h)edui cu purtatul sării.

Mine/fabrici, alte posibilități de câștig (13)

Sunt meșteșuguri aproape și în oraș unde am c(h)ereșc(h)edui, anume: Glăjărie, Cenușărie, Moară de hârtie, unde de duce cine ce ce-s de lipsă la meșteșugurile acestea s-ar plăti cu bani; fără de acestea, de un dărab de vreme încoace, la hadnoju cel împărătesc care lucră la lemnele cele de tunuri, cine cu ce muncește îi plătește. Cu un cuvânt, la aceste meșteșuguri și fabrici carele s-au prenumărat, în toate ai umblare banilor, asta care vrea și poate lucra.

Plutărit (14)

Și pe apa noastră a Râului (Gurghiu), dacă am mere, puținel c(h)ereșc(h)edat am avea, dar mai mult cu purtatul plutelor, și cu boi, și cu palmile sunt, pe Mureș nu prea departe de aici.

Cărbunărit / vărărit (16)

Cum că n-avem lemne nici cărbun(ărit), nici var nu ardem.

Apă pentru topit cânepa (18)

Ape de muiat cânepa avem destule și bune.

Mori (19)

Mori și în hotaru' nostru și în vecini sunt destule.

Alte surse de câștig (15,17, 20)

Mai de aproape de Sasz Regen sunt vii, unde de ar merge cineva ar căpăta bani.

La orașu nostru, n-avem nici târg, nici crâșmă, nici loc arător, nici de cosit, nici vii, dar ținem crâșmă într-a treia parte a anului.

Avem fântână sărată.

Jurații:

Cotoi Ilie, Cotoi Gavril, Vasili Lup, C(h)irteș Ion, Desculț Andreca, Petra Ion, Chirteș Gligor, Moldovan Crista, Șipoș Todor, Nemeș Toder, Stroia Pașc, Ciriace Mihai, Menihart Mihai

HODAC

Venituri (Beneficia)

Locuri de arătură (1)

În hotaru acesta sunt două fordulașuri, dar aș(a) ni de rău hotaru', măcar să gunoim, măcar ba, cum că grâu de toamnă nici nu avem la ce semăna, că ține apă multă și pcier (piere), dar sămănam primăvara câte o țără (puțin) de grâu și ovăs. Și arăm și cu șase, și cu patru boi, pe cumă-i și vremea (se) strică bucatele (recoltele) noastre, când se face fag (fiind porci mistreți !?) și șorici (șoareci).

Locuri de fânețe (2)

Rături n-avem prea multe. Cât fân se face pe ele îi bun de vite. Dar de două ori nu putem cosi. Și se face pe atâta de loc unde s-ar putea sămăna două găleți de grâu, două care de porție, adică câte șase măji.

Târguri (3)

Târgur(i) mai de aproape avem la Szas Reghen de o milă și jumătate de loc de depărtare, și Osorhellyu (Tg. Mureș) de trei milă de loc, unde putem câte ceva tot pe șes duce și vinde și cumpăra.

Pășuni și rături (4)

Hotar de păscut vitele avem destul de mare dar nu-i prea bun, că se face pe el niște iarbă sălbatică.

Lemne de foc și de construcții (6)

Lemne de foc și de ipulat (construcți) și de foc avem destule în hotarul nostru, fără de acestea avem stăjăriște unde să fac bune lemne, și se face și ghindă.

Locuri cu ghindă/jir (8)

În pădurea cea domnească se face fag (jir) (d)oar (că) în doi, tzrei (s)au se face, (d)oar în doi trei și mai mulți an(i) nu se face. Când se face ne lasă domnu nost(ru) baro(n) Bornemi(s)za Janos să strângem porci. Când se face fag mult putem strânge o mie și mai mulți, și dăm la domnu' nostru de la tot porcu câte un petac (monedă în valoare de 5 groși). Nouă încă ni se vine de la tot porcu câte doi petaci și câte patru cupe de bucate. În pădurea aceea din stejar a străinilor nu strângem, numai porcii noștri îngrășăm.

Livezi de pomi și grădini de legume (10)

Alte grădini nici din sat afară, nici în lă(u)ntru n-avem. Numai pe lângă căsile noastre ne sămânțăm câte o țiră de cureti (varză), și pometurile încă ni-s pe lângă căs (case).

Exploatarea și cărașitul sării (12)

De aproape nu avem locuri unde să ne putem c(h)ereșc(h)edui cu căratu(l) sării.

Mine/fabrici, alte posibilități de câștig (13)

Sunt meșteșuguri aproape unde de am putea mere, ni-am putea c(h)ereșc(h)edui, anume: Glăjărie, Cenușărie, Moară de hârtie, unde de duce cineva ce-i de lipsă la meșteșugurile acestea s-ar plăti cu bani. Fără de acestea, de un dărab de vreme încoace, la hadnoju cel împărătesc, care lucră la lemnele cele de tunuri, cine cu ce muncește îi plătesc. Cu un cuvânt, la aceste meșteșuguri și fabrici carele s-au prenumărat, în toate ai umblare banilor, asta care vrea și poate lucra.

Plutărit (14)

Și pe apa noastră a Râului și pe Mureș cu purtatu plutelor, și cu boi, și cu palma, cine mer(g)e poate c(h)ereșc(h)edui.

Cărbunărit / vărărit (16)

Lemne din care am putea arde cărbuni ar fi, dar n-am învățat acela meșteșug.

Pietre de ars var în hotaru' nostru nu să află.

Apă pentru topit cânepa (18)

Ape de muier cânepă avem destule și bune.

Mori (19)

Mori care sunt a(le) oamenilor în satu(l) nostru sunt în hotar nouă, ptive (pive) încă și vâltori până la vr(e)o treizeci. Fără de acestea, și în vecini avem destule. Hanile (hainele) încă dintr-a nostru ne facem

Alte surse de câștig (15,17)

Mai de aproape la Szas Reghen sunt vii unde de ar mer(g)e cineva să muncească s-ar plăti.

La satul nostru n-avem nici târg, nici crâșme, nici loc arător nici de cosit, nici vii sătești, dar ni-i slobod a țâne crâșmă într-a treia parte (a) anului și miserniță (măcelărie) totdeauna.

Jurații:

Feier Pintie, Farcaș Ion, Pop Login, Man Ilie, Farcaș Șilip, Tomșa Dănilă, Gorgai Iacob, Gorgai Ion, Frandez Iacob, Feier Gligore, Pop Dănilă, Pop Ilie, Moldovan Lupu, Feier Ion

IBĂNEȘTI**Venituri (Beneficia)***Locuri de arătură (1)*

În hotaru' acesta sunt două fordulașuri, dar așa ni de rău hotaru' măcar să gunoim, măcar ba, cum că grâu de toamnă nici nu avem la ce să semănăm, dar semănăm primăvara câte o țără (puțin) de grâu, și orz, și arăm cu câte patru și cu câte șase boi, (după) cum îi și vreme(a).

Locuri de fânețe (2)

Rături n-avem prea multe. Cât fân se face pe ele îi bun de vite. Dar de două ori nu putem cosi și se face pe atâta loc unde s-ar putea semăna două găleți de grâu, două care de prție, adică șase măji de fân.

Târguri (3)

Târguri de aproape avem la Sasz Regenu de o milă și jumătate de loc de departe, Osorhellyu de trei mile de loc pe șes, unde putem câte ceva vinde și cumpăra.

Pășuni și rături (4)

Hotar de pășuni mai că n-avem până când se slobod țarinile, dar bun că locul îi sărat.

Lemne de foc și de construcții (6)

Lemne și de ipulatur, și de foc avem în hotarul nostru din pădurea cea domnească, fără de aceasta avem și sătească o țără de stejar. Taie și pe seama curții când le trebuie din ea.

Locuri cu ghindă/jir (8)

În pădurea cea domnească se face fag unde ne lasă domnu nostru să strângem porci. Când se face fag mult putem să strângă câte o mie de porci, când se face mai (de) mnișloc (mijloc n.n.) câte opt sute. Și dăm la domnu nostru de la tot porcu cvâte un petac, nouă încă ni se vine de la de la tot porcu câte cinci, șase petac, fără de aceasta de la patru porci o mierză de bucate.

Livezi de pomi și grădini de legume (10)

Alte grădini di sat afară n-avem, ne sămănăm câte o țără de curechi și pomăturile încă ni-s pe lângă case.

Exploatarea și cărașitul sării (12)

De aproape nu avem locuri unde să ne putem c(h)ereșc(h)edui cu căratu(l) sării.

Mine/fabrici, alte posibilități de câștig (13)

Sunt meșteșuguri aproape unde am putea c(h)ereșc(h)edui anume: Glăjărie, Cenușărie, Moară de hârtie, unde de duce cine ce ce-s de lipsă la meșteșugurile acestea s-ar plăti cu bani; fără de acestea de un dărab de vreme încoace, la hadnoju cel împărătesc care lucră la lemnele cele de tunuri, cine cu ce muncește îi plătește. Cu un cuvânt, la aceste meșteșuguri și fabrici carele s-au prenumărat, în toate ai umblare banilor, asta care vrea și poate lucra.

Plutărit (14)

Pe apa noastră a Râului, prea mult c(h)ereșc(h)edat cu purtatu plutelor n-avem, dar cine ști și îi om de acea treabă, de duce lemne de ipulatur din munte până aici, le plătesc cu trei marieș la doi oameni.

Cărbunărit /vărărit (16)

Lemne din care am putea arde cărbuni ar fi, dară n-am învățat acel meșteșug. Pietre de var la hotaru' nostru nu se află.

Apă pentru topit cânepa (18)

Ape pentru muiat cânepa avem destule și bune.

Mori (19)

Mori și în hotaru' nostru și vecin avem destule, afară de acestea sunt vâltori și ptive (pive) din care putem c(h)ereșc(h)edui, aproape de o sută, de pe acestea cinie's care (fiecare) plătește domnului câte un hușoș (20 creițari).

Alte surse de câștig (15,17)

Mai de aproape la Szas Regen sunt vii, unde de ar merge cineva să muncească s-ar plăti, dar fiind o milă și jumătate de loc de aici, nimeni nu mer(g)e.

La satul nostru avem două mori sătești, una cu două pietre, alta cu una, pentru care de la șase pietre câte doi zloți (1 zlot = 1 florin austriac = 60 creițari) dăm domnului într-un an, dar fără de aceștia n-avem la satul nostru nici târg, nici crâșme, nici loc arător de c(h)ilin (separat), nici de cosit, nici vii sătești, dar ținem totdeauna misărușită (măcelărie) și crâșmă într-a treia parte a anului.

Jurații:

Suciava Timoce, Todoran Lupu, Gliga Iacob, Gliga Nistor, Bota Lup, Todoran Crăciun, Galața Petru, Cofar Vasile, Gliga Vasile, Todoran Simion, Gliga Toma, Gliga Ion

JABENIȚA

Venituri (Beneficia)

Locuri de arătură (1)

Locurile cele arătoare satului acestuia, care sunt în două fordulașuri, is de mnișloc (mijloc) nici tocmai de frunte, nici tocmai de coadă a căruia două părți sunt mai slabă și o parte mai bună. Cine agonisește bine, și le gunoiește face și grâu curat, mai cu seamă săcăreț și săcară. Se ară și cu șase, și cu patru boi (după) cum (î)i vremea. Cândui ro(a)dă bună sloboade claie din douăzeci și cinci de snopi făcută și două mierțe, dar mai cu seamă două mierțe.

Locuri de fânețe (2)

Satul acesta are puținele râturi și locuri de cosit, acelea încă nu-s prea bune, care-s mai bune și cam pe șes se fac pe ele câte două care de porție de fân, adică șase măji care-s cam pe deal să face câte un car de porție adică trei măji.

Târguri (3)

Două orașuri (orașe) încă sunt unde am putea c(h)ereșc(h)edui mai aproape de jumătate de milă de loc Szas Reghenu, celălalt M(aros)Vasarhelyu (Tg. Mureș) de două mile de loc de depărtare, tot pe șes poate omul mer(g)e unde ce am duce am putea vinde.

Pășuni și râturi (4)

Locul acesta are puținel hotar de păscut, numai de porci și de vite dar vitele noastre le paștem în pădurea aceea domnească care (se) numește Mociar, în hotarul Gurg(h)iului aproape de satul nostru și dăm la domnu(l) baro(n) Bornemi(s)za Janos până în luna lui august câte un lucrător de la o gazdă, de aici înainte de către toamnă, când nu-i ghindă, iar câte un lucrător până în Sânmihai (8 noiembrie). Hotaru' cătu-i, îi bun de păscut fiind săratur(ă).

Lemne de foc și de construcții (6)

Lemne de fag și de ipulatur și de foc avem în hotarul nostru.

Locuri cu ghindă/jir (8)

În hotaru' nost(ru) avem puținel pădure de fag, putem îngrășa porci(i) noștri, aproape încă sunt păduri domnești, și de fag și de stejar unde când să face ghindă la Mociar, ne putem porci pentru trei mărișii băga, la ghinda (jirul) aceia de fag pentru un petac.

Livezi de pomi și grădini de legume (10)

Dielătur (la margine) de sat n-avem curetiștie (vărzărie) nici grădină de himei (hamei), nice pometuri îngrădite, fără care avem lângă casele noastre unde ne semănăm cureți (varză).

Exploatarea și cărașitul sării (12)

N-avem locuri (la) îndemână unde cu purtatu sării să ne c(h)ereșc(h)edui.

Mine/fabrici, alte posibilități de câștig (13)

Sunt meșteșuguri de aproape unde ne putem c(h)ereșc(h)edui anume: Glăjărie, Cenușărie, Moară de hârtie, unde ducem câte ceva ce-s de lipsă la meșteșugurile acestea, ne plătesc cu bani; fără de acestea de un dărab de vreme încoace, la hadnoju (locotenent) cel împărătesc care lucră la lemele cele de tunuri (afet), cine cu ce muncește îi plătește. Cu un cuvânt, la aceste meșteșuguri și fabrici carele s-au prenumărat, în toate ai umblare banilor, asta care vrea și poate lucra.

Plutărit (14)

Și pe apa noastră a Râului și în vecini pe Mureș cu purtatu' plutelor cine mer(g)e și

poate c(h)ereșc(h)edui și cu boi și cu palma.

Cărbunărit / Vărărit (16)

Lemne din care am putea arde cărbuni puțințele avem, nici că n-am învăța acela fel de meșteșug. Pietre de var nu se află în hotaru(l) nost(ru), dar este fântână sărată.

Apă pentru topit cânepa (18)

Ape de muiat cânepă avem destule și bune.

Mori (19)

Mori și în satu' nostru, și în vecini avem destule și de ptive (pive), fără de acesta putem țâne crâșmă în a treia parte a anului și misărniță (măcelărie).

Alte surse de câștig (15,17)

Mai de aproape de unde ne-am putea c(h)ereșc(h)edui vii mai mar(i) și mai bune îs la Szas Reghen.

În (hotarul) satului nostru nu avem nici târg, nici crâșme, nici loc arătător, nici de cosit, nici vii sătești, dar hanie (haine) ne facem dintr-a nostru.

Jurații:

Pop Lupu, Fola Iacob, Palaghia Ștehan, Roșca Toma, Borda Mitră, Ciorba Ion, Ciorba Simion, Zuga Vasile, Moldovan Todier, Zuga Gora, Blaga Irime

ORȘOVA

Venituri (Beneficia)

Locuri de arătură (1)

În hotaru' acesta sunt două fordulașuri, dar așa ni-i hotaru de rău că grâu de toamnă nici curat, nici mestecat nu să face, n-avem (șășuri) șesuri, tăt (tot) dealuri, care și de am gunoi nu-i hasnă (folos), că ploile le spală, nici că unele a le gunoi încă nu putem pentru dealuri; dar semănăm câte puținel grâu de primăvară și mai cu seamă ovăs.

Locuri de fânețe (2)

Satul acesta rături nu are, dar cosim cam de pe dealuri și în tufe, unde de pe atâta loc unde ar încăpea două găleți de grâu nu putem mai mult cosi decât un car de porție de fân, adică câte trei măji, acela încă cum îi în munte cam sălbatic.

Târguri (3)

Oraș mai de aproape avem Szasz Regenu de o milă și jumătate de loc depart(are) pe șăs (șes), unde ce am duce s-ar putea vinde.

Pășuni și rături (4)

Locul acesta prea mare hotar de păscut marha (animalele, vitele) n-are până să cosește. După cosit se mai lărgește locul și avem și sărătură în hotar.

Lemne de foc și de construcții (6)

Lemne și de stejar, puțințele a besărici(i) în hotaru' nostru, dar de fag sătești și de ipulatur (de construcții) și de foc avem destule.

Locuri cu ghindă/jir (8)

În hotaru' nostru avem puțințel pădure și de stejar a besăricii (bisericii), unde când se face ghindă și îi roadă bună, de câte o gazdă câte doi porci își îngrașă pentru care dăm bisericii de pe un porc câte doi potori (potor = polturac = poltură, monedă de bronz și de argint folosită de la Francisc Rákóczi II încoace). Sunt iar în hotaru' nostru păduri domnești de fag unde unde când îi roadă bună, ne lasă domnu(l) baron Bornemi(s)za Janos și băgăm câte șapte sute de porci și a străinilor și ne plătesc trei șustaci de pe un porc și două cupe de cereale dăm domnului nostru de pe un porc pentru pădure un petac.

Livezi de pomi și grădini de legume (10)

De lături de sat n-avem curețiște (vărzărie) nici grădini de himei (hamei) nici pometuri îngrădite, fiecare avem împrejurul caselor noastre.

Exploatarea și căraușitul sării (12)

N-avem locuri (la) îndemână unde să putem c(h)ereșc(h)edui cu purtatu(l) sării.

Mine/fabrici, alte posibilități de câștig (13)

Sunt meșteșuguri de aproape unde cine ar lucra ar putea c(h)ereșc(h)edui anume: Glăjărie, Cenușărie, Moară de hârtie, unde de duce cineva ce-s de lipsă se plătesc, fără de acestea de un dărab de vreme încoace, la hadnoju (locotenent) cel împărătesc care lucră la lemnele cele de tunuri (afet), cine cu ce muncește îi se plătește; cu un cuvânt, la aceste meșteșuguri și fabrici carele s-au prenumărat, în toate ai umblare banilor, cine vrea și poate lucra.

Plutărit (14)

Apă în hotaru' nostru unde să putem c(h)ereșc(h)edui cu purtatu(l) plutelor nu este, dar cine a învățat meșteșugul acela pe apa Mureșului și a Râului de aproape poate și cu vitele și cu purtatul plutelor c(h)ereșc(h)edui, dar noi nu suntem învățați.

Cărbunărit / vărărit (16)

Lemne din care am putea arde cărbuni avem, nici n-am învățat acel fel de meșteșug: Pietre de var în hotarul nostru n-avem.

Apă pentru topit cânepa (18)

De muiat cânepă apă avem destule și bune.

Mori (19)

Mor(i) și în hotaru' nostru și în vecini avem destule și ptive (pive). Stavile ni-i facem dintr-a nostru.

Alte surse de câștig (15,17)

Mai de aproape unde poate omu(l) c(h)ereșc(h)edui îs la Szasz Regen vii mai rar și mai bune.

Jurații:

Morar Flora, Zoltan Gligor, Zoltan Ștefan, Bloș Irimie, Suci Andreca, Moldovan Andreca, Morar Ilie, Bloșm Nieculai, Zoltan Urs, Cota Simion, Cota Todie, Bloș Dumitru

SOLOVĂSTRU

Venituri (Beneficia)

Locuri de arătură (1)

În hotaru' acesta sunt două fordulașuri și se face grâul curat dar mai cu seamă mestecat cu secară și se face și secară. La arat prindem șase boi dar și cu patru încă putem. Când umblă vreme bună, sloboadă clăia două mierțe, (dar) mai cu seamă una. Hotaru nu-i nici prea bun, nici prea rău, numai de mișloc (mijloc) de gunoit lesne pretutindeni.

Locuri de fânețe (2)

Râtur(i) n-avem prea multe, cât fân se face pe ele e bun de vite și se face pe atâta loc unde s-ar putea sămăna opt mierțe de grâu, patru care de porție, adică către douăsprezece măji. Otavă nu putem face și când ar rămâne ne mâlește. Pentru că hotaru' ni-i mic și n-avem unde paște, cată(m) (căutăm) să le paștem locurile acelea.

Târguri (3)

Târguri mai aproape avem la Szasz Regenu de un ceas și jumătate departe, Osorhellyu (Tg. Mureș) două mile de loc unde putem câte ceva vinde și cumpăra.

Pășuni și râturi (4)

Hotar prea mult unde să se pască vitele n-avem, dar aici de aproape în pădurea cea domnească a domnului baro(n) Bornemi(s)za Josef ne lasă vitele pe plată. Secerăm o sută și cincizeci de clăi de grâu și dăm patruzeci de cosaș, până în luna lui august, de aici înainte până în toamnă, iar mai pe ușor cum ne putem tocmi. La domnu' baro(n) Bornemi(s)za Janos iar câte un lucrător, de aici înainte cum ne putem tocmi, mai pe ușor, pentru că apoi și hotaru' nostru să sloboadă. Hotaru câtu-i îi bun de păscut. Sunt și sărătur(i).

Lemne de foc și de construcții (6)

Lemne n-avem nici de foc, nici de ipulatur (construcții). Din pădure(a) cea domnească

care se numește Mociar ne dă o plată într-această formă cum că cine cu câți boi cară, cu atâția să are într-o zi și cine n-are boi cu palma în două zile să lucre. Ni-e slobod în șase săptămâni într-o zi la pădure și atunci încă numai lemne uscate slobod să aducem. Satul încă are o țără de pădure slabă, dar până acum n-am luat alte hasne (beneficii, foloase) fără de îngrădit și de tocmit drumuri, de ipulatur (construcții) lemne ni-o dat până acum domnu' nos(tru) de (din) munte.

Locuri cu ghindă/jir (8)

Este pădure domnească aproape de satul nostru unde dacă ne dăm porcii la ghindă se îngrașă, plătim pentru un porc trei marieș; iar este și altă pădure domnească de fag, acolo încă ni se îngrașă porcii și plătim pentru unul un petac.

Livezi de pomi și grădini de legume (10)

Alte grădini din sat afară n-avem numai pe lângă casele noastre, ni-e semănăm câte o țără de cureti (varză), și pometurile încă ni-s pe lângă căsi (case).

Exploatarea și cărăușitul sării (12)

N-avem aproape de noi locuri unde să c(h)ereșc(h)eduim cu căratu(l) sării.

Mine/fabrici, alte posibilități de câștig (13)

Sunt meșteșuguri de aproape unde ne putem c(h)ereșc(h)edui anume: Glăjărie, Cenușărie, Moară de hârtie. Prăvărie unde de ducem câte ceva ce-s de lipsă la meșteșugurile acestea, ne plătesc cu bani. Fără de acestea de un dărab de vreme încoace, la hadnoju (locotenent) cel împărătesc care lucră la lemnele cele de tunuri (afet), cine cu ce muncește îi se plătește; cu un cuvânt, la aceste meșteșuguri și fabrici carele s-au prenumărat, în toate ai umblare banilor, asta care vrea și poate lucra.

Plutărit (14)

Și pe apa noastră a Râului și pe Mureș cu purtatu' plutelor cine mer(g)e să poate c(h)ereșc(h)edui.

Cărbunărit / vărărit (16)

Cum că pădure n-avem nici cărbune nu putem arde, nici var.

Apă pentru topit cânepa (18)

Ape de muiat cânepa avem destule și bune.

Mori (19)

Mori și în hotaru' nostru și în vecin(i) avem destule.

Alte surse de câștig (15,17)

Mai de-aproape de unde ne-am putea c(h)ereșc(h)edui îs la Szasz Regen mai rar și mai bune vii.

La satu nostru n-avem nici târg, nici crâșmă. Nici loc arător de c(h)ilin (separat), nici de cosit, nici vie.

Jurații:

Șerbănaș Truța, Jorjica Onia, Jorjica Diordie (Gheorghe), Zahan Ion, Șerbănuț Niculai, Bogdan Todier, Robaca Onia, Bogdan Onia, Pescăruș Ion, Danc Lupu, Danc Pavel, C(h)erec(h)eș Toma, Șerbănuț Todier.

TOPLIȚA

Beneficia (Venituri)

Locuri de arătură (1)

Pe hotaru' nostru pământurile cele arătoare ni's slabe. Grâu (nu) se face de toamnă fără numai de primăvară și cu greu se ară că 's pietroase pământurile și tot prin dealuri pietroase, plugu' tot în putere trebuie ținut și culcat, să nu scape, fără șase boi nu putem ara.

Locuri de fânețe (2)

Fânarele noastre cele de prin râturi și cele (de) prin grădini ni's bune și avem hasne (beneficii, foloase) bune, și cele (de) prin grădini putem cosi de două ori, de îngrășat vite îs bune, iar funațile (altele decât) cele din grădini îs bune dară de două ori nu le putem cosi, că otava de ce trebuie nu se face, și din loc unde s-ar putea semăna două găleți de grâu pe atâta loc se face fân de trei maje, acestea în grădini, și în râturi lângă Mureș dar aicea pe maluri (?) numai de o majă se face.

Târguri (3)

Orașuri (orașe) avem, dară unu' i la Szás Régen (Reghin) de opt mile de loc, alt oraș avem la Sent Miklos (Gheorgheni), de tr(e)i mile de loc, cu care nici la unu nu putem mer(g)e pentru (din cauza) munți(lor), fără numai cu cai putem umbla...și cu cai cum e nevoie.

Pășuni și râturi (4)

Locuri de păscut vite avem destule, și bune, și de îngrășat iar bune (așa în-) cât mai bun loc nu trebuie și mai larg.

Lemne de foc și de construcții (6)

Lemne de toate felurile avem destule și slobode, nu ne oprește nimeni.

Locuri cu ghindă/jir (8)

Păduri unde să facă ghindă n'avem (în schimb aveau de fag pentru jir suficient- n.n.)

Livezi de pomi și grădini de legume (10)

Nice pomicole nu-i pe hotarul nostru (nici) de himei, curechi (varză), puținel...se face.

Exploatarea și cărașitul sării (12)

N'avem aproape locuri de sare prin care

ne-am putea dobândi bani.

Mine/fabrici, alte posibilități de câștig (13)

Alte meșteșuguri pe hotaru' nostru nu-s, nici aproape la vecini, fără aici pe hotaru' nostru (unde) este Firasto (Fierăstrăul) împărătesc. Cine merge a lucra acolo în toate zilele capătă bani.

Plutărit (14)

Avem apa Mureșului în sat pe care apă umblăm cu plute, ducem plute și pe sama noastră și pe seama altuia, și capătăm bani; de n'ar fi apa Mureșului n'am putea trăi, dară cine îi harnic a face plute și a purta plutele capătă bani de trăit.

Apă pentru topit cânepa (18)

Ape de topit cânepa avem destule.

Mori (19)

Mori avem în sat destule.

Alte surse de câștig (15,17)

Nici târg, nici crâșme, nici locuri de arător, nici cositor n'avem de unde ne-am putea face bani.

Jurații:

Teslovan Juvonytze (*judex pagi*); Vulkan Arszintie, Antal Simion, Trutza Mihăilă; *Seniores Pagis*: Bukur Ionaș, Natye Juvonytze, Puy Petre, Vodă Jovan, Moldovan Szimion, Bobrik Iakob, Natye Luka, Dusa Vaszile, Moldovan Kretzun, Puy Gavril, Vulkan Jakob

*
* *

Informațiile de sub titlurile de *Beneficia* nu fac decât să sporească imaginea asupra inegalității de stare, de condiții, de existență, de inechitate a sarcinilor țăranilor, impuse chiar dacă nu erau cuprinse până la 1785 într-un urbariu. Inegalitatea în distribuția pământului arabil e sporită considerabil de inegalitatea lui calitativă. Desigur că contrastul este mult mai mare între satele de câmpie și cele de deal sau munte, între pământul productiv și cel neproductiv (dar situația din satele de câmpie ne propunem să o analizăm comparativ cu prilejul altei lucrări)⁸.

După declarațiile țăranilor, abundă terenul slab productiv, pietros, spălat de ploi, greu de îngrășat (*gunoit*), cu productivitatea scăzută, nesigură. În conscriptia urbarială de la 1785, dacă la o extremă, în pământul cel mai bun, îngrășat, în situațiile cele mai favorabile, productivitatea se putea ridica până la șase la unu, la cealaltă extremă, ea era minimă. (interesul fiind deseori de a declara

productivitatea mică sau deficitară), cu productivitatea scăzută. Media era între doi și trei la unu. Puteau fi situații deseori cu productivitatea și mai mică, sau nu de puține ori, la deal și munte, abia dacă se scotea sămânța în anii cei mai dificili.

În ceea ce privește fânațul, se reduce la puțin locurile unde acesta putea fi în mod obișnuit cosit de două ori. Preponderent era fânațul care se cosea o singură dată pe an, otava fiind de obicei în cantitate mică și lăsată pentru pășunat. Chiar dacă declarațiile juraților sunt interpretate uneori ca fiind relative, porneau totuși de la unele realități, de care nu se puteau depărta prea mult⁹.

În zona la care ne referim, a Mureșului Superior, iobagul trebuia să completeze cultura pământului cu felurite alte mijloace de existență: creșterea animalelor, pădurăritul, plutăritul, cărăușitul, mici meșteșuguri, și alte slujbe ocazionale plătite. Satele de pe Valea Gurghiului aveau posibilități privind valorificarea unor produse mai ales la piețele din Reghin și Tg. Mureș; doar țăranii din Toplița declară conscriptorilor că nu au târguri aproape cu drumuri practicabile. În schimb Toplița era considerat un sat specializat și renumit prin plutăritul lemnului¹⁰. Apa Mureșului cu a afluenților săi i-a salvat pe toplițeni și a dat posibilitatea ca unii să formeze treptat o categorie economico-socială mai înstărită¹¹. Aveau însă obligații mari către cei 22 proprietari, mulți pentru un singur sat de mărimea Topliței, cu 227 unități (255 familii) iobăgești. Stăpânul principal era Ioan Bornemisza cu 52 familii iobăgești, baronul Simion Kemeny cu 30 familii și contele Mihai Teleky cu 18 familii de iobagi¹². Mărimea sesiei în Toplița, ca și în celelalte sate, diferă de la un stăpân la altul, uneori chiar în același sat; la fel și obligațiile de lucru se remarcă printr-o mare varietate, tot de la un stăpân și sat la altul, de la o categorie iobăgească la alta; chiar dacă prestațiile se

aseamănă, se apropie sau coincid uneori, cel mai adesea nu sunt totuși aceleași. Țăranii toplițeni își puteau îndeplini prestațiile plătind în plute de lemn, alcătuite din bușteni, pe care transportau navigând pe apa Mureșului până la Reghin, Sânpaul, Zam, Arad sau chiar Seghedin scânduri, corni, pari, șindriile alte materiale de construcții.

Această varietate nesfârșită a situațiilor, lipsa de uniformitate, prea slaba corespondență între stări și sarcini, excesivitatea sarcinilor în raport cu stările impunea reglementarea urbarială. Aceasta întârzia însă să apară, vor urma alte conscripții, recensăminte dar, nobilimea maghiară era refractară la orice schimbări care le-ar fi afectat stările privilegiate. Mai mult, încuraja tacit țăranimea să nu declare pământurile, sesiile apartinătoare pe care le lucrau și acest fapt va avea o urmare nefastă după revoluția de la 1848-49, când în urma acordării patentelor agrare imperiale, țăranii nu au mai putut dovedi că pământurile le-au aparținut¹³. Mulți dintre ei, vor fi împroprietăriți abia după primul război mondial, în urma legii reformei agrare din 1921 dar și asta, după procese juridice interminabile¹⁴.

Conscripțiile urbariale, atât cea iozefină (1875), de care ne-am ocupat, cât și cea czirachiană (1819-20), oferă așadar numeroase izvoare etnografice care vin în completarea documentului istoric propriu-zis care surprinde importante detalii privind raporturile juridice dintre țăranii iobagi sau jeleri și marii proprietari, fiind în măsură a ne dezvălui o serie de aspecte legate de veniturile rezultate prin practicarea ocupațiilor tradiționale ale țăranimii sec. XVIII-XIX, de zbaterea sa pentru nevoia de subzistență, de obținerea unui alt statut social, juridic și politic, aspecte legate de viața cotidiană a celor din lumea satelor de odinioară, adică a săteanului transilvan mult încercat de vreme și de vremuri!

Dorel Marc

Note / Notes

1. **Prodan 1989**, p. 186-199
2. Vezi **Marc 1999**, p. 378-379
3. **Mera 1980**, p. 153-177
4. **Prodan 1947**
5. *Ibidem*
6. Vezi **Marc 2005a**, p. 245-255
7. Între paranteze figurează punctul întrebării numărul IV, legat de venituri, cuprins în conscriptia oficială
8. O prezentare a conscriptiilor mureșene din satele de câmpie vezi în **Moldovan, Pop 1975**, p. 113-162; **Moldovan, Pop 1976**, p. 167-224
9. **Prodan 1989**, p. 199
10. Vezi despre acest subiect preocupările noastre publicate: **Marc 2005b**, **Marc 2007a**, **Marc 2007b**
11. Vezi **Tarisznyas 1979**, p. 581; **Moldovan 1913**, p. 18, 22-24; **Wachner 1926a**, **Wachner 1926b**
12. **Marc 2009**, p. 60
13. **Hancu 2004**, p. 147-165
14. **Marc 2008**, p. 136-154

Bibliografie / Bibliographie

- Hancu 2004**
HANCU A., *Lupta locuitorilor din Pietriș pentru pământ în perioada 1850-1859*, în *Anuarul Filialei Arhivelor Mureșene*, III, Tg. Mureș, 2004
- Prodan 1947**
PRODAN D., *Toplița la 1785*, Cluj, 1947
- Prodan 1989**
PRODAN D., *Problema iobăgiei în Transilvania (1700-1848)*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1989
- Marc 1999**
MARC D., *Evoluția structurii ocupaționale în zona etnografică Toplița. Cosiderații privind interdependențele ocupaționale*, în *Angvstia*, nr.4, 1999, Sf. Gheorghe, p. 378-379
- Marc 2005a**
MARC D., *Cercetare etnografică privind exploatarea, comerțul tradițional și utilizarea sării în zona Mureșului Superior și Văii Gurghiului*, în *Angvstia*, nr. 9, 2005, Sf. Gheorghe, p. 245 – 255 (împreună cu Livia Marc)
- Marc 2005b**
MARC D., *Sisteme de transport și comerț tradițional în zona Mureșului Superior: plutăritul*, în *Angvstia*, nr.9, 2005, Sf. Gheorghe, p. 231- 243
- Marc 2007a**
MARC D., *Interferențe româno-secuiești în structura ocupațională tradițională. Plutăritul în zona Mureșului și Oltului Superior*, în volumul *Valorile multiculturalității*, Sf. Gheorghe, 2007, p. 89-110;
- Marc 2007b**
MARC D., *Coordonate etnologice ale unor ocupații străvechi. Interferențe privind plutăritul în zona Mureșului și Oltului Superior*, în *Caietele ASER*, Asociația de Științe Etnologice din România, Ed. Muzeului Țării Crișurilor Oradea, 2007, p. 209-230
- Marc 2008**
MARC D., *Din istoria economică a zonei Mureșului Superior: manifestări ale opoziției minoritari-majoritari în înfăptuirea reformei agrare din 1921*, în anuarul *Partide politice și minorități naționale din România în sec. XX*, al Universității „Lucian Blaga” Sibiu, Facultatea de Istorie Patrimoniu „N. Lupu”, volumul III , Sibiu, 2008, p. 136-154
- Marc 2009**
MARC D., *Evoluția habitatului tradițional în zona Topliței Mureșului Superior (sec. XVII-XX)*, Ed. Ardealul, Tg. Mureș, 2009, p. 60
- Mera 1980**
MERA E., *Conscriptii urbariale mureșene din anul 1785-Valea Gurghiului*, în *Marisia*, X, Tg. Mureș, 1980, p. 153-177
- Moldovan 1913**
MOLDOVAN S., *Ținuturile de pe Mureș*, Brașov, 1913, p. 18, 22-24
- Moldovan, Pop 1975**
MOLDOVAN L., POP I., *Conscriptii urbariale mureșene din anul 1785 (I)*, în *Marisia*, V, Târgu Mureș, 1975, p. 113-162
- Moldovan, Pop 1976**
MOLDOVAN L., POP I., *Conscriptii urbariale mureșene din anul 1785 (II)*, în *Marisia*, VI, Târgu Mureș, 1976, p. 167-224
- Tarisznyas 1979**
TARISZNYAS M., *Despre plutărit în zona Gheorgheni*, în anuarul *Marisia*, Tg. Mureș, vol. IX, 1979, p. 581
- Wachner 1926a**
WACHNER H., *Bazinul Gurghiului*, în *Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj*, vol. III, 1926-27
- Wachner 1926b**
WACHNER H., *Toplița și Defileul Mureșului*, în *Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj*, vol. III, 1926-1927